

tuation, der fører til en narcissistisk omverdensholdning, hvor objekterne optræder som »elementer til selvtilfredsstillelse«. Der kan således abstraheres meget over det faktum, at vareudbudet med bananbådene blev mere omfattende, og at forbruget steg efter de magre besættelsesår. I øvrigt er modsætningen mellem »vareoffentligheden« og den »borgerlige offentlighed«, som forfatteren skildrer, af langt ældre dato. I et afsnit om arbejdstrejker og folkestrejker fastslår forfatteren, at »socialstaten« i efterkrigstiden ikke forbød, men tæmmede fagbevægelsen ved at inddrage den i statsforvaltningen. Ved at anvende »socialstaten« som grundled i stedet for som styrelse i et forholdsord – »i socialstaten« – undgår forfatteren at forklare, hvem det var, der tæmmede; en oplysning, som sikkert ellers ville interessere smedene.

Noget tyder på, at socialdemokratiet skal have noget af den tvivlsomme ære. I hvert fald fastslår forfatteren, at partiet og fagbevægelsen allerede i trediveerne havde indledt et nært samarbejde, der medførte fagbevægelsens støtte til regeringen med appeller om ro og besindighed. Dette samarbejde rækker nu nok noget længere tilbage i tiden, og det var selvklart et forsøg på at trække på samme hammel. Forfatterens holdning til socialdemokratiet er præget af manglende forståelse. I sin omtale af strejkerne under krigen skriver han: »Det var Socialdemokratiet, der nu nærmest optrådte som tyskerne allierede, og de var nu selv nationalt kompromitterede«. Man kan angribe partiet for valenhed, for forræderi mod kommunisterne, for lurvethed under retsopgøret, men ikke for at fremtræde nærmest som tyskernes allierede; det er en absurditet og kan kun fremføres af en, der i tid og forståelse er fjernt fra realiteterne. En forsk-

er har tidligere forsøgt sig med termen kollaboration i stedet for samarbejds politik, men er blevet kraftigt imødegået af en stort set enig forskning.

I sin konklusion skildrer forfatteren tiden 1944 til 1946 som en bevægelse fra en fascistisk, entydig styreform til den socialstatlige, tvetydige, demokratiske styreform. Afsnittet hviler fortrinsvis på tyske teoretikers arbejder og har derfor ikke megen relevans for danske forhold. Der herskede ikke noget fascistisk styre i Danmark; landet var besat af en fremmed magt, og efter krigen søgte man tilbage til den styreform, der ikke havde overlevet sig selv, og som hvilede på folkets traditioner. Man havde her i landet ikke oplevet den fascistiske »offentlighed« og havde ingen anledning til at tage den i betragtning.

Et hjertesuk til sidst: Det hedder ikke »forpligtigelse«, men »forpligtelse«.

Ib Gejl

John Logue: *Socialism and Abundance. Radical Socialism in the Welfare State. A Study of the Danish Socialist People's Party.* (Akademisk Forlag, 1982). 353 s.

Det må have sine indlysende grunde, at næppe noget andet dansk parti i de seneste årtier slår Socialistisk Folkeparti i antallet af videnskabelige behandlinger. En af dem er naturligvis den prisværdige frimodighed, hvormed partiet stiller sit arkiv til rådighed. En anden må være den forundring, det har vakt i udlandet, at et radikalt socialistisk parti har slået rødder i et så komfortabelt hjørne af verden. Det er denne reaktion, der er udgangspunkt for John Logues analyser af partiets vælgere, medlemmer og aktivister.

I et indledende kapitel redegør Lo-

gue for en række forsøg på teoretisk at forklare politisk radikalisme. De fleste af dem er generaliseret fra situationer, der kun har ringe lighed med Danmark 1960-1980. Forfatteren er da også i stand til at vise, at de næppe bidrager til forståelse af tilslutningen til Socialistisk Folkeparti. Den vigtigste undtagelse er den såkaldte postwelfare hypotese. Når velfærdsstaten har sikret en vis acceptabel levestandard, skulle derefter den politiske opmærksomhed rettes mod andre mål. Især skulle det nu gælde at sikre medbestemmelse i et stadig mere bureaukratiseret samfund. Som sit vigtigste resultat peger forfatteren på, at hans analyser bekræfter denne hypotese eller i hvert fald ikke strider mod den.

Materialet til vælgeranalyserne er overvejende hentet fra Gallups interviewundersøgelser. En del er tidligere indsamlet af Ingemar Glans, Institut for Statskundskab, men kun for en mindre del publiceret. I betragtning af, hvor centralt dette materiale er for hele arbejdet, havde det været interessant, om forfatteren nærmere havde redegjort for det. Ved læsningen af tabeller og iagttagelser melder der sig nu en del spørgsmål, som man ikke får klart svar på.

For at få et tilstrækkeligt stort analysesmateriale for et forholdsvis lille parti som SF har forfatteren valgt at akkumulere besvarelserne for perioder på to år. Da Gallup hver gang trækker nye stikprøver til sine undersøgelser, er det for så vidt en rimelig fremgangsmåde. Men det forudsætter, at hovedtrækkene i den politiske situation kan karakteriseres som konstante gennem to-årsperioden. Det går måske an for 1961-62, men holder det også stik for 1966-67 og 1970-71?

Et andet spørgsmål er, hvordan partitilhørsforholdet er konstateret. Er det oplysninger om, hvad der blev

stemt ved sidste folketingsvalg, der er lagt til grund, eller oplysninger om, hvad den adspurgte ville stemme næste gang? Det finder man ikke svar på, men de forbehold, man må have over for materialet, er dog af forskellig art afhængig af, om det ene eller det andet er tilfældet.

For det tredje er det et problem, hvilke aldersgrupper stikprøverne omfatter. Da de skal repræsentere vælgerne, må man gå ud fra, at de retter sig efter den til enhver tid gældende valgrets alder, altså i begyndelsen af perioden 21 år og i slutningen 18 år. Efter som det påvises, at alder har en stigende betydning som forklarende variabel, turde en nærmere redegørelse have været på sin plads.

Materialet til belysning af medlemmer og aktivister har forfatteren selv fremskaffet ved en enquete i 1974. Sammen med et repræsentativt udsnit af medlemmerne fik de delegerede til kongressen 1974 udleveret et spørgeskema, som findes aftrykt i bogen. Alle medlemmer i 13 lokalafdelinger, udvalgt efter repræsentativitetskriterier, skulle have skemaet. I tre afdelinger koksede indsamlingen. For de øvrige ti blev der opnået besvarelser fra i alt 53 pct., men med en variation på fra 20 pct. til 97 pct. afhængig af indsamlingsmetoden. Ved at sammenholde med analyser på grundlag af partikartoteket, der indtil 1972 indeholdt oplysninger om køn, alder og erhverv, konstaterer forfatteren, at pensionister, husmødre og manuelle arbejdere er underrepræsenterede. Det må man tage hensyn til, når man vurderer tabellerne, advarer han. Men hvordan gøre det, når man hverken kender størrelsesordenen eller ved, om der er systematiske holdningsforskelle på spil? Det var jo ved valg af afdelinger, repræsentativiteten i enqueten skulle sikres.

Undersøgelsen står stærkest i afvisningen af fejlagtige hypoteser, men måske dog enkelte forkastelser er forhastede. Relativ deprivation spiller ingen rolle, for i så fald skulle partiet have størst tilslutning blandt ringere stillede arbejdere, men faktisk er det modsatte tilfældet. Det tror man da gerne, men forfatteren må på grundlag af vælgeranalysen konkludere, at en korrektion for regionalisme og urbanisering måske ville ændre resultatet. Støtte for sin forkastelse finder han i Borres og Stehouwers iagttagelser i materiale fra 1960, mer. dels ser han derved helt bort fra problemerne i den økologiske metode, dels måtte der gennemføres en særlig analyse i Københavnsområdet, der helt dominerede tilslutningen til SF. Endelig kunne relativ deprivation jo operationelt defineres på andre områder.

Forfatteren har en tydelig forkærlighed for postwelfare hypotesen. Resultatet er dog ikke overbevisende. Vælgeranalysen giver på dette punkt ikke afgørende udslag, må han konstatere (s. 191), for så alligevel at konkludere (s. 203), at hans data i almindelighed er forenelige med hypotesen. Medlems- og aktivistanalysen er ikke mindre tvivlsom. For at bringe overensstemmelse i stand lægger han mere i svarene på et enkelt spørgsmål, end de kan bære, og han kaster fundamental tvivl over gyldigheden af svarene på et andet for så alligevel at bruge det aspekt af dem, der kan støtte hypotesen (s. 242-43). Man tror da gerne, at radikale socialister prioriterer medbestemmelse højt. Men hvor højt? Stilles spørgsmålet i interviews eller enquirer, er det klart nok, hvad normen skulle tilsige at svare. Og så er resultatet tilmed langt fra overbevisende.

Der er to problemer, man kunne ønske forfatteren havde taget hårdere fat på. Det ene er den bemærkelsesvær-

digt store tilslutning, venstrefløjspartierne har vundet blandt uddannelsessøgende og yngre højt uddannede. Iagttagelsen er ikke ny, men materialet tillader ham at dokumentere og fremstille den særdeles instruktivt. Og i denne sammenhæng hæfter han sig med rette ikke kun ved SF, men ved venstrefløjen som helhed, hvad han måske også burde have gjort i adskillige andre. Man skal næppe bebrejde ham, at han ikke definitivt kan forklare fænomenet, men han kunne godt have givet et bedre bidrag til indkredsningen af problemet. Interessen for at påvise politisk socialisering hjælper ikke i dette tilfælde, for det interessante er her de mange tilfælde, hvor den helt mislykkedes, altså de mange borgerligt opdragne, der er blevet radikale socialister. Den eneste forklaringsansats, Logue berører, er Marcuses, men da den opererer med en alliance mellem studenter og pjalteproletariat, og det klart kan påvises, at det sidste ikke er repræsenteret i SF, skyder han den fra sig. Men rent bortset fra pjalteproletariatet kunne Marcuse jo ved at pege på det globale engagement blandt studerende have fået fat på i hvert fald en rigtig ende. Også distant altruisme kan jo give en slags mening i tilværelsen. Men havde Logue fulgt denne ledetråd for, hvad den nu måtte vise sig at være værd, havde han måttet opgive sin så godt som uudtalte, men dog tydelige forestilling om, at der næppe er væsentlige forskelle på arbejderes og akademikers tilskyndelse til at støtte SF.

Dette problem nummer to tager forfatteren slet ikke direkte op. På medlems- og aktivistplanet synes det dog at have gjort sig gældende både i partistriden 1966-67, der førte til skisma og dannelse af VS, og i opgørene efter Aksel Larsens død. Og man kan måske nok vove det gæt, at det på vælgerplanet også har spillet en væsentlig rolle

for partiet. Tilslutningen til partiet har længe svinget mellem to niveauer, et lavt på o. 5-6 pct. af de afgivne stemmer og et højt på o. 10-11 pct. Ved de fleste valg har tilslutningen ligget på det lave niveau, men i 1966, 1971 og 1981 kom den op på det høje. En del tyder på, at forskellen skyldes labile arbejderstemmer, der svinger mellem Socialdemokratiet og SF for at fremtvinge et samarbejde, som skønnes at stemme overens med deres interesser. Hvordan man end vil karakterisere dem, så kolliderer de øjensynligt med i hvert fald en del akademikers prioritering af, hvad der i praksis skal være SF's politik. Kunne en anden akkumulering af Gallups data have belyst dette problem?

Bogen rummer en del kapitler, som ikke har fundet omtale. Der er en række velskrevne introducerende afsnit til dansk politisk historie og til den danske venstrefløjs historie, vel især beregnet for udenlandske læsere. Og der er interessante afsnit om SF's programudvikling og om fagbevægelsens skiftende placering i dansk politik. Sidst men ikke mindst forsøger forfatteren i et af de afsluttende kapitler at sætte udviklingen i Danmark i relief ved sammenligninger med tilsvarende fænomener i Norge og Sverige.

Johan Peter Noack

Erling Bjøl: *Hvem bestemmer?* Studier i den udenrigspolitiske beslutningsproces. Dansk Udenrigspolitisk Instituts skrifter nr. 9. (Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1983). 443 s.

Denne bog har en lidt usædvanlig forhistorie, der går tilbage til 1973, hvor Jens Otto Krag efter sin overraskende afgang fra aktiv politik blev ansat på Institut for Statskundskab som lektor i

international politik. Ideen var i undervisning og forskning at skabe mulighed for en gensidig udveksling af erfaringer mellem praktikerne Krag og instituttets forskere. Dette var også tanken bag et projekt om beslutningsprocessen i dansk udenrigspolitik, som professor Bjøl og JOK indledte med Bjøl som den drivende kraft, men med Krag som en vigtig kilde til *inside* information og politisk-strategiske analyser, der kunne komplettere og i givet fald korrigere forskeren Bjøls mere teoretisk-analytiske tilgang til emnet.

Konstruktionen kom næppe til at virke efter hensigten. Bjøl skriver meget loyalt, at »selv i forskerrollen kunne JOK ikke aflægge politikerhammen« (s. 8), men den egentlige sandhed er vel den, at Krag ikke var det analytiske gemyt, som mange anså ham for at være. Dertil lagde hans – for danske politikere så karakteristiske – overdrevne diskretion hindringer i vejen for projektets gennemførelse, der måtte opgives ved Krags tidlige død i 1978.

Under disse omstændigheder er det imponerende om ikke just overraskende, at der alligevel er kommet et resultat ud af projektet, og at det er blevet så spændende, som tilfældet er. Bjøl anser stadig samarbejdet med Krag for en »afgørende forudsætning« for bogen, men det er nok mere en cadeau til Krag end en helt korrekt beskrivelse. Krags vurderinger og synspunkter sætter nok sine spor på fremstillingen af »Krag-perioden« fra slutningen af 1950'erne til 1972, men dels har Bjøl haft andre kilder til denne i form af en række unavngivne udenrigsministerielle embedsmænd, dels er det egentlig ikke så meget nyt, der kommer frem om denne periode. Men først og fremmest er tidsperspektivet blevet udvidet bagud fra »Krag-perioden« helt tilbage til Vedels dage i slutningen